

Krátká zpráva o filozofii předpokladů

Vilém Kmuníček

Autorův vhled „Vše je nám dáno skrze obsahy vědomí“ postupně vykrytalizoval ve „filozofii předpokladů“, jejíž nástin bude podán v následujícím textu.

Hledání jistoty poznání charakterizuje naši přítomnost, ale provází nás od počátků filozofického myšlení. Chaos překřikujících se hlasů vedl Sokrata ke konstatování Vím, že nic nevím, Descartesa pak k jediné jistotě, již našel, totiž že pochybuje, a tedy myslí, nás vede ke zjištění, že si uvědomujeme. Toto zjištění je evidentní, stejně jako další tři jistoty z něj vyplývající, jimiž jsou já, které si uvědomuje, vědomí, díky němuž si něco uvědomujeme, a obsahy vědomí, totiž to, co si uvědomujeme.

Vedle této jistoty pátrání filozofů v průběhu dějin překvapivě zjistilo jako jisté *čtyři nejistoty*:

1. Nevíme jistě, zda nás neklamou logické formy myšlení (L. Klíma).
2. Nemůžeme tvrdit něco jistého za obsahy vědomí (R. Descartes).
3. Nemůžeme tvrdit něco jistého za smyslovými vjemy (G. Berkeley).
4. Je pro nás nejisté poznání podstaty za jevy (eleaté).

Abychom mohli uvažovat dále, musíme zavést čtyři předpoklady (a doufat, že se nám v dalším průběhu poznání potvrdí tím, že umožní vysvětlit všechny obsahy všech vědomí):

1. V první řadě musíme *předpokládat, že naše uvažování má smysl*, tj. že myšlenkově-pojmové a logické formy, do nichž je uzavřeno naše myšlení, umožňují před vědomí předvádět skutečnost v její co nejautentičtější podobě.

2. V případě *jistoty vědomí* hodláme předpokládat, že za jeho obsahy něco je, a to realita, a že složitý analyticko-syntetický aparát mozku funguje tak, aby nám zprostředkoval realitu pokud možno takovou, jaká je.

3. Podobně předpokládáme za *počítky* to, co je jejich zdrojem, to, co je vnímáno, opět tedy realitu.

4. Vztah jevu a podstaty pak vede k nutnému předpokladu, že skrze *jevy* poznáváme za nimi skrytou podstatu.

Tak poznávací proces pro nás začíná kladením předpokladů (opírajících se o intuitivní názor), z nichž některé se při výkladu obsahů vědomí osvědčí a jiné ne. Tyto pak jsou nahrazeny jinými intuitivními předpoklady, jež mají ambici se osvědčit, atd.

Obsahy vědomí jsou vnitřně bohatě strukturovány (něco vidíme, slyšíme, něco si myslíme, něco cítíme, atd.), ale přitom tvoří jakýsi celek, který nám mozek neustále přivádí před vědomí. Když zavřeme oči, jeho část zprostředkovaná zrakem zmizí; zmizí celý, když ztratíme vědomí. Tento celek označme souslovím *aktuální mentální model*, a to z těchto důvodů: obsahy vědomí nazýváme model proto, že modelují realitu, tj. proto, že jsou ve speciálním vztahu k realitě – předvádějí nám ji před vědomí tak, abychom tyto obsahy vědomí pokládali za realitu, jaká je (zatímco je to jen realita, jaká se nám jeví). Tento model je modelem mentálním, neboť jej zavědomými (ve smyslu „generujícími vědomí“) a vědomými procesy vytváří mysl. A atribut aktuální poukazuje na fakt, že se to děje v přítomnosti. Sluší se ještě podotknout, že spíš než pouhý přítomnostní řez si uvědomujeme *tok* aktuálních mentálních modelů.

Složitá analyticko-syntetická práce mozku tím nekončí. Ten uspořádává obsahy vědomí díky fungování svého *Systému 1* a *Systému 2*, jak je popisuje Daniel Kahneman, který v naší mysli rozlišuje dva aparáty, z nichž jeden myslí rychle, pohotově a intuitivně a druhý pomalu, s rozmyslem a deduktivně. Systémem 1 je podle nás produkován *fixní mentální*

model, jako pozadí, na němž se dějí obsahy vědomí (když vnímáme, vzpomínáme, představujeme si) a z něhož jsou obsahům vědomí udíleny významy. Produktem Systému 2 je pak *myšlenkově-pojmový systém*, který vzniká abstrakcí z fixního mentálního modelu a pohybujeme se v něm, když přemýšlíme. Tento lze vyslovit a slova zaznamenat. Tak dochází k objektivizaci dosud subjektivních poznatků a lze díky tomu komunikovat a konfrontací vytvářet myšlenkově-pojmový model reality. Nejglobálnějším z nich je paradigma, či chcete-li, *ontologický model*, na rozdíl od myšlenkově-pojmového systému, který je individuální a běžně označován jako světový názor.

Vyjít za hranice mého vědomí mohu však už zase jenom pomocí předpokladu, a to tohoto: Obsahy mého vědomí vznikají neustálou interakcí jsoucna, skutečnosti, reality, a mechanismů mého já, mého mozku, jež vznikly, aby umožnily orientaci mého já v realitě.

Takto jsme si vytvořili možnost opřít se o tzv. *zdravý rozum*, tj. základní ontologický názor, ontologickou představu, která se nám živelně vnucuje, aniž bychom o její utváření nějak cílevědomě usilovali.

Předpoklady zdravého rozumu se staly východiskem zkoumání skutečnosti filozofií a z ní v závislosti na vymezení oboru bádání se vydělivšími speciálními vědami (obor filozofie pak vymezují zbývající otázky, tj. ty, jež speciální vědy neřeší; jejím posláním je utvořit z dílčích poznatků speciálních věd jednotný systém poznání celého jsoucna, ontologický model). Tyto předpoklady jsou postupem poznávacího procesu opravovány, měněny, zavrhovány a nahrazovány předpoklady skutečnosti přiměřenějšími.

Základním z předpokladů zdravého rozumu je tzv. naivní realismus, tj. intuitivní názor, že je nám realita ve vnímání v podstatě dána taková, jaká je. O něj se opírá i moderní věda (v níž převládá tzv. vědecký realismus), když buduje paradigma, ontologický model. V historické praxi to znamená, že intuici podložená konstatování bere jako předpoklady, které se buď potvrdí, nebo ne – a pak jsou nahrazena jinými, a proces se opakuje. Modelovým příkladem může být např. předpokládaný pohyb Slunce na nebeské klenbě, jenž vedl k paradoxům a bylo potřeba přijmout předpoklad jiný (totiž že se Země otáčí).

A podle našich zjištění by jedním z těchto předpokladů mělo být také tvrzení, že realita je nám dána jediné prostřednictvím obsahů vědomí.

Abychom si něco uvědomili, musí se to totiž stát obsahem našeho vědomí. V této chvíli je jím například obraz textu, který máte teď před sebou, a zároveň myšlenka, kterou právě čtete. Vyvolal je před vaše vědomí váš mozek na základě toho, co vnímáte, tohoto textu, části reality. Podobně mozek před vědomí skrze smyslové vnímání přivádí celý svět, každou věc, všechno, co si uvědomujeme, celou realitu, to, co vidíme, slyšíme, chutnáme, cítíme atd., a ona se stává procesem v naší mysli, něčím od reality samé odlišným, a vždy platí: je to *realita-v-našem-vědomí*, je to spojení, slitina reality a vědomí. To, co je vám, vašemu vědomí dostupné, je tedy jakýsi konglomerát zvláštní povahy, ani ryba, ani rak, či i ryba, i rak; ani realita, ani vědomí, či i realita, i vědomí; tedy něco mezi tím, jakási třetí věc mezi realitou a vědomím, *obsah vědomí*. Jen takto zprostředkovaně přivedenou před vědomí, před naše já si můžeme realitu uvědomit.

Tento filozofický základ pak umožňuje vyložit např. zvláštní fungování uměleckého díla a jeho vztah k virtuální realitě, či pojmut artefakt jako program.

Jak je zřejmé z titulu tohoto článku, jde v něm pouze o stručný souhrn autorových filozofických úvah. Podrobněji je rozvádí ve svém článku „Pojmy filozofie předpokladů a její teoretické důsledky“.

S důrazem na pojem „aktuální mentální model“ svou teorii podává v článku „Instalace pojmu „aktuální mentální model“ jako gnoseologické kategorie“.

Popularizující formou je pak tento pojem pojednán ve videu „Máme to před očima, a přesto to nevidíme“.

Původní autorovou inspirací bylo zjištění závažnosti filozofického uvědomění si entity „přítomný obsah vědomí“ (definované jako „aktuální mentální model“). Teprve dodatečně kolem tohoto pojmu vznikl pokus o vytvoření filozofického systému, souhrnně pojmenovaného „filozofie předpokladů“.